

Gewone eikvaren te Halen, niet zo gewoon

Joep Fourneau, Regionaal Landschap Lage Kempen,
Grote Baan 176, B-3530 Houthalen-Helchteren,
Robert Berten, Halveweg 45, B-3600 Genk.

In de gemeente Halen zijn er heel wat holle wegen. Men vindt er erg fraaie exemplaren, maar toch zijn er enkele die dringend een onderhoud nodig hebben. Daarom wilde de gemeente een soort adopteren, die gekoppeld kon worden aan holle wegen. De Gewone eikvaren bleek al gauw een ideale kandidaat. Ze komt er redelijk veel voor, maar is op Vlaams niveau toch tamelijk zeldzaam. De Gewone eikvaren is immers, in tegenstelling tot wat zijn naam doet vermoeden, niet zo'n gewone verschijning in Vlaanderen. Deze soort komt vooral aan de kust en in de Kempen nog voor. De Gewone eikvaren groeit graag op half of geheel beschaduwde plaatsen op droge, voedselarme, zwak zure zandgrond en op stenige plaatsen. Voorbeelden van groeiplaatsen zijn houtwallen, duinhellingen, oude muren, lichte loofbossen en holle wegen. Opvallend is dat de plant vaker op steile tot loodrechte stukken groeit dan op vlakke delen. Men kan ze ook als epifyt aantreffen in schorsspleten van gevelde bomen, in Knotwilgen of op boomstammen.

In de plantengidsen wordt een onderscheid gemaakt tussen de Gewone en de Brede eikvaren en hun bastaard. Deze planten gelijken sterk op elkaar. De Belgische Flora geeft dan ook aan dat het twee ondersoorten betreft. Voor de determinatie zijn de sporendoosjes en de vorm en grootte van het blad bepalend. In de Limburgse plantenatlas (Berten, 1993) wordt de Brede eikvaren niet voor West-Limburg aangegeven. Deze is gebonden aan meer kalkrijke gronden. Ze komt in België dan ook meer voor ten zuiden van Samber en Maas.

Foto: Maarten Jacobs

Verwezenlijkingen

komt nog op enkele plaatsen in dit gebied voor.

Terreinacties

De stad Halen heeft in 2004 een beheerplan laten opmaken voor de holle wegen. Het onderhoud gebeurt nu volgens dit beheerplan. Waar mogelijk wordt samengewerkt met lokale landbouwers die via een overeenkomst het beheer van de holle weg op zich nemen. Op andere plaatsen gebeurt het onderhoud via sociale tewerkstelling. De Eikvaren is een van de aandachtsoorten waarmee rekening wordt gehouden.

In het recent opgemaakte bosbeheerplan voor de bossen van Hees (Zelem) werd eveneens rekening gehouden met de Eikvaren. De soort

De bedrijfsplanner van de Vlaamse Landmaatschappij heeft in Halen de voorbije jaren intensief rond erosiebestrijding gewerkt. De akkers op de hellingen zijn vaak erg gevoelig voor erosie. De maatregelen bestaan meestal uit het aanleggen van grasbufferstroken langsheen de akkers zodat afspoelende grond niet op straten en in tuinen terecht komt. Deze stroken hebben ook op de holle wegen een positief effect. Ze verhinderen namelijk dat meststoffen vanuit de akkers in de holle wegen spoelen, wat de groei van Brandnetels en Bramen stimuleert. Voor soorten als de Gewone eikvaren is de woekering van deze soorten helemaal niet gunstig.

Communicatie

De Eikvaren is een gevoelige soort voor het beheer van holle wegen en taluds waarop hij voorkomt. Wanneer bij beheerwerken (onbewust) schade wordt toegebracht aan de plant, kan dit nefaste gevolgen hebben, aangezien de Eikvaren relatief traag regeneert. Daarom maakte het Regionaal Landschap Lage Kempen een infociche op voor o.a. boseigenaars en landbouwers die met het beheer van holle wegen en bosranden bezig zijn. In deze infociche wordt uitgelegd hoe men de Eikvaren kan herkennen en waarop men bij het beheren van plaatsen met Eikvaren moet letten. De fiches werden verspreid via de gemeente en de bosgroep Zuid-Limburg.

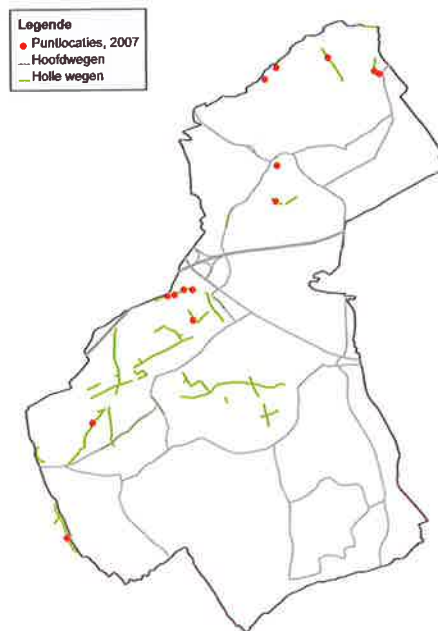
Jaren geleden werd een leerpad "holle wegen" uitgewerkt en gerealiseerd in de holle wegen van Loksbergen. Dit leerpad was echter aan een opfrisbeurt toe. Samen met Natuurpunt, enkele leerkrachten van Halense scholen en het Regionaal Landschap Lage Kempen werkte de gemeente een hernieuwd leerpad uit. Centraal staat het leren over het ontstaan, de vroegere functie en de huidige waarde van holle wegen. De Eikvaren is in dit nieuwe leerpad een van de mascottes. De kinderen zelf werden ook betrokken bij de opmaak van het leerpad. Ze ontwierpen zelf de icoontjes die de drie wandellussen bewegwijzeren. Vanaf het voorjaar 2010 zullen schoolkinderen dit interactieve leerpad kunnen ontdekken. Ook scholen buiten Halen en andere geïnteresseerden kunnen op het gemeentehuis de nodige informatie bekomen om het leerpad te beleven.

Monitoring

De Limburgse en de Vlaamse plantenatlas geven aan dat de Gewone eikvaren in Halen in vijf één-kilometerhokken voorkomt. De gegevens van de Limburgse plantenatlas (Berten, 1993) berusten op floristische inventarisaties van de periode van 1972-1992, die van de Vlaamse (Van Landuyt *et al.*, 2006) van 1970 tot 2005.

Het actieplan van Halen (Fourneau, 2008) toont de huidige veertien vindplaatsen van de Gewone eikvaren (figuur 1). Deze zijn gelegen in tien één-kilometerhokken. De twee noordwestelijke plaatsen te Hees komen overeen met één één-kilometerhok in de Limburgse en Vlaamse plantenatlas. Van het oostelijk deel van Hees zijn geen oudere inventarisaties bekend, zodat de drie opgaven nieuw zijn.

De twee meldingen van Zelem komen overeen met twee één-kilometerhokken in de Atlassen. De vier groeiplaatsen in een holle weg aan de Bokkenberg zijn gekend (één één-kilometerhok). Van de vijfde plaats is er geen oude lijst. Het is een nieuwe opgave. Ook de twee meldingen te Loksbergen zijn nieuw.

Figuur 1. Verspreiding van de Gewone eikvaren in de gemeente Halen. Naast de locaties van de waarnemingen wordt eveneens de ligging van de holle wegen gegeven (bron: Fourneau, 2008).

Conclusie

De studie van de 'Evolutie van het plantenbestand in Limburg' (Berten & Gora, 2002) geeft aan dat de Gewone eikvaren erop achteruit gaat. In Limburg kwam de soort in de periode 1940-1969 in 175 één-kilometerhokken voor en in de periode 1970-1992 in 103 hokken. De achteruitgang geldt voor gans Limburg, maar dit is helemaal niet zo voor West-Limburg in casu Halen.

In het verleden waren er in de gemeente vijf hokken aangegeven, nu zijn er dat tien. Er zijn wel een aantal nieuwe plaatsen bijgekomen, waarvan geen oude gegevens voorhanden zijn, zodat we kunnen aannemen dat de soort op deze nieuwe plaatsen vroeger ook voorkwam. De aantallen in Halen blijven dus min of meer stabiel.

Referenties

- BERTEN, R., 1993. Limburgse plantenatlas (Pteridofyten en Spermatofyten) 4 delen. LISEC, LIKONA, provincie Limburg, 1370 pp.
- BERTEN, R. & L. GORA, 2002. Evolutie van het plantenbestand in de provincie Limburg. Rode lijst van planten en plantengemeenschappen in Limburg. Rapport van het Instituut voor Natuurbehoud, Brussel, 161 pp.
- FOURNEAU, J., 2008. ACTIEPLAN HALEN, Gewone eikvaren. (Nr. 12). Een uitgave van de provincie Limburg, D/2007/5857/35, 93 pp.
- VAN LANDUYT, W., I. HOSTE, L. VANHECKE, P. VAN DEN BREMT, W. VERCRUYSSSE & D. DE BEER, 2006. Atlas van de flora van Vlaanderen en het Brussels Gewest. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Nationale Plantentuin van België en Flo.wer, 1007 pp.

Summary

The city of Halen adopted the common polypody (*Polypodium vulgare*). This plant is found mainly in sunken roads, where it grows on the slopes. If fertilizers and pesticides are drained in the roads from nearby areas, the plant will disappear. Therefore farmers were informed on how these roads can be managed and protected. Both the sunken roads management plan of the city and the forest management plan of the forest of Hees have been adapted to accommodate the common polypody. Although this plant is treathened in many parts of Flanders, the population in Halen flourishes.